

Codex iuris canonici.

(Nastavak.)

Dr. Josip Pazman.

Titulus IV. De rescriptis.

Ovo poglavlje novoga kodeksa odgovara II. poglavlju istog imena u starom Corpusu. Kao što je u I. poglavlju ili titulu bio govor o zakonima crkvenim, koji imaju općenitu vrijednost, a u drugom o nepisanim zakonima ili običajima, tako je sada u četvrtom i slijedećim poglavljima govor o nekim posebnim ustanovama i normama crkvenog zakonodavstva, a to su otpisi ili rescripti, povlastice ili privilegija i dispensacija.

U crkvenom se pravu zove reskriptom odgovor, što ga vrhovni glavar p i s m e n o daje ili na čiju molbu ili izvještaj ili pitanje. Ako Papa usmeno odgovara, onda se to zove oraculum vivae vocis. Premda može katkada i reskript biti općenita norma kao i zakon, obično i redovito on to nije, već se njim podjeljuje ili kakova povlastica (privilegium), ili oprost od zakona (dispensatio), ili se izdaje posebna odredba, partikularna kakova ustanova.

Ovo poglavlje bilo je i u starom Corpusu velikom pomnjom obrađeno, a i u novom kodeksu imade ništa manje od 26 kanona, u kojima su izdane norme, koje se većinom slažu sa dosadanjim zakonskim ustanovama. Određuje se, tko ima pravo izdavati reskripte, tko je vlastan primiti ih, koje su im bitne biljege, kako se tumačiti imadu, kako dugo traju, kada prestaju itd.

CAN. 36. § 1. Rescripta tum Sedis Apostolicae tum Ordinariorum impetrari libere possunt ab omnibus, qui expresse non prohibentur.

§ 2. Gratiae et dispensationes omne genus a Sede Apostolica concessae etiam censura irretitis validae sunt, salvo praescripto can. 2265. § 2., 2275. n. 3, 2283.

U ovom se kanonu izrijekom ne veli, t k o imade pravo izdavati reskripte; ali iz prvih riječi tako jasnih proizlazi, da reskripte izdavati može: a) Sveta Stolica u smislu can. 7., b) Ordinarij u smislu can. 168. § 1.

Izrijekom se pako ustanovljuje, tko može slobodno primiti reskript. Može svatko izmoliti i zadobiti reskript, a naravski sa reskriptom ono pravo ili milost, koja se podjeljuje; može dobiti i od Svete Stolice i od Ordinarija svatko osim onih, kojima se to izrijekom zabranjuje.

U starom pravu bile su ove osobe nesposobne i zabranjeno im je bilo primati reskripte, i to sub poena nullitatis rescripti: 1. heretici i shismatici (can. 13. X. de haeret. 7.); 2. oni koji se lažno izdavaju za zastupnika stranaka u kakovoj parnici, te u ime njihovo ishode reskript, i oni, koji jesu pravi zastupnici, ali međutim opozvani (cap. 33. X. hui. tit.); 3. izopćeni, osim ako izopćenici mole odrješenje ili priziv ulažu u toj stvari (cap. 41. X. hui. tit. i cap. 1. hui. tit. in Sexto). Za to je nastao običaj i pravilo, da se u reskriptu uz dotičnu milost podjeljuje molitelju i odrješenje od izopćenja, kako se kaže »ad cautelam«, t. j. u tu samo svrhu, da ne bi za slučaj, ako je molitelj doista izopćen, reskript ostao bezuspješan.

Po novom pravu razlika je između *rescriptum gratiae* i *rescriptum iustitiae*. Ona prva vrsta podjeljuje pogodnost neku mimo i protiv općenitoga zakona tako, te sa sudom nema posla, na pr. oprost se podjeljuje, nadarbina, dispencacija itd.; dok ona druga vrsta podjeljuje pogodnost ali po zakonu, a predmet mu je koji spada pred sud, i sudac sudi i rješava parnicu. Ta je razlika i prije postojala i to nije ništa nova u crkvenom zakonodavstvu. Novo je to, što se od ovih posljednjih nitko ne isključuje, a za »rescripta gratiae omne genus« t. j. svakovrsne, bio to oprost od ženidbenih zapreka ili od iregularnosti, ili oprost od zakona, ili povlastica kakova, ili oprost (*indulgentia*), ili odrješenje od pridržanih kazni i dr. određuje zakon, da takova rescripta i dispencacije svake vrste, kada su jednom podijeljene, da su valjane i za one, koji su udareni kaznama crkvenim, — *etiam censura irritatis*.

Ali zakonodavac dodaje klausulu: *salvo praescripto* can. 2265. § 2., 2275. n. 3., i 2283. U § 2. kanona 2265

određuje se, da onaj, koga je sudac svojim pravorjekom proglasio za krivovjerca ili odsudio poradi krivovjerja, da taj gubi sposobnost da valjano steče ma kakovu papinsku milost — *nequit gratiam ullam pontificiam valide consequi*; ali to ne vrijedi za svakoga izopćenika. Na tu istu nesposobnost odsuđuje i kanon 2275. u 3. točki one, koji su za svoju osobu kažnjeni interdiktom, ali to ipak ne vrijedi za lokalni interdikt; napokon kanon 2283. proteže to i na osobe kažnjene suspenzijom. Svakako nova ustanova je blaža, jer ne oduzima ovu sposobnost svim osobama *censura irretitis*, nego nekojima samo.

CAN. 37. Rescriptum impetrari potest pro alio etiam praeter eius assensum; et licet ipse possit gratia per rescriptum concessa non uti, rescriptum tamen valet ante eius acceptationem, nisi aliud ex appositis clausulis appareat.

U ovom kanonu sadržaje se dosadanja ustanova, da se može reskript izmoliti za sebe i za drugoga; za drugoga pako i onda, kada se imade od njega za to posebna molba ili opunovlašćenje, ali i onda, kada toga nema. Jer milost se može isprositi i podijeliti i odsutnomu i onome, koji ne zna za to, da mu se ta milost podijelila, samo ako kasnije to podjeljenje prihvati ili po drugome prihvaćeno odobri (Sr. cap. 24. X. III. 5. i Cap. 17. III. 4. in Sexto). To vrijedi za *rescripta gratiae*. Za *rescripta iustituae* pako stari zakon *Ius decretalium* (Sr. cap. 28. § 1. X. h. t.) određivao je, da se ne može prihvatiti mjesto drugoga bez njegova opunovlašćenja, ali je *stylus Curiae Romanae*, običaj i praksa ublažila strogost zakona; a današnji kanon taj običaj i praksu uzakonjuje. Taj drugi može reskriptom dobivenu milost dragovoljno prihvatiti i njom se poslužiti, a može je i ne prihvatiti i ne poslužiti se njom po svojoj slobodnoj volji. Bilo ovako ili onako, reskript je valjan i prije nego li ga je dotičnik prihvatio, osim ako *klausulae dometnute* drugo nešto ustanovljuju. T. j. može poglavar odrediti i to izrijeком u reskriptu istaći, da ne vrijedi milost, ako netko za drugoga prosi, ili da ne vrijedi, ako drugi nije opunovlašćen na to. Ali ako tako ne određuje, ostaje općenito pravilo u krjeposti, da se mogu isprositi za drugoga bez znanja i privole njegove, a kad su isprošeni da vrijednost i valjanost njihova ne ovisi o tom, da li onaj drugi prihvaća ili ne prihvaća podijeljene milosti.

CAN. 38. Rescripta, quibus gratia conceditur sine interiecto exsecutore, effectum habent a momento quo datae sunt litterae; cetera a tempore executionis.

Prije spomena rescripta iustitiae, koji sadržavaju doduše neku pogodnost, ali na temelju općenitoga zakona, kako to pravednost zahtijeva, ili sadržavaju rješenje, kojim se svršava parnica među strankama, običavaju se povjeravati drugoj osobi, crkvenom dostojanstveniku kao delegiranom sudcu sa zadaćom, da u ime vrhovnoga poglavara i s njegovim ovlaštenjem izvidi stvar i dovrši. Takova osoba je *exsecutor* rescripti. Taj eksekutor može biti ili nuždan ili dobrovoljan u tom smislu, da li imade nalog da mora izvršiti, što se u reskriptu određuje, ili mu se na volju stavlja, da prema svojoj uvidavnosti provede reskript ili obustavi. Kod rescripta, koji se zove *rescripta gratiae*, toga obično nema. Vrhovni poglavar neposredno podjeljuje što se od njega moli ter o tom izdaje pismo, reskript.

U ovom drugom slučaju smatra se da je dotična milost podijeljena ne samo onaj dan, koji odaje datum u reskriptu, nego u onom času, kad je izdano pismo. Pismo se pak izdaje ne onda, kad se sastavlja i piše, prepisuje, ispravlja, već onda kad se pečat udara i potpisuje. U prvom slučaju, kad je po srijedi eksekutor, reskript stupa u krijepost onda istom, kada eksekutor izvršuje svoju zadaću. Ovo je na oko neznatna stvar, ali u praksi je više put od nedogledne važnosti. Ova ustanova u ostalom nije nova, tako se je i po dosadanjem pravu postupalo. (Vidi Wernz, *Ius decret.* tom. I. n. 155.).

CAN. 39. Conditiones in rescriptis tunc tantum essentielles pro eorundem validitate censentur, cum per particulas *si, dummodo*, vel *aliam eiusdem significationis exprimuntur.*

Ono što se reskriptom podjeljuje, može se podijeliti bezuvjetno ili pod nekojim uvjetima. Uvjeti se smatraju bitnima, ako o njima ovisi valjanost rescripta. Ovi se uvjeti moraju izrijeком istaći, i to česticama uvjetnim *si, dummodo*, ili drugima istoga značenja, jer je tada jasno, da se milost podjeljuje pod uvjetom i da izdavatelj rescripta tako hoće i tako određuje. Osim ovih bitnih uvjeta imade i drugih nebitnih. nuzgrednih uvjeta, o kojima je govor u kanonu koji slijedi.

CAN. 40. In omnibus rescriptis subintelligenda est, etsi non expresa, conditio: Si preces veritate nitantur, salvo prae-scripto can. 45., 1054.

U prijašnjem kanonu bio je govor o bitnim uvjetima, o kojima ovisi valjanost reskripta, i ti uvjeti moraju biti izraženi, izrijeком spomenuti. Imade pak uvjetâ, koji nisu izraženi, nisu izrijeком spomenuti, već se imadu pretpostaviti, kao da su doista postavljeni, premda ih riječi ne izražavaju. Takav je uvjet općenito poznati: si preces veritate fundantur. Tako je i dosada određivao zakon u cap. 2. X. hui tit. Ako se u molbi, kojom se moli neka milost, navedu lažni razlozi, ili se nešto prešućuje, što se kazati mora, onda se zakonodavac zavodi u bludnju. A zakonodavac toga ne će da trpi, već općenitim zakonom pravedno određuje, da nikakovo podjeljenje ne vrijedi, ako se istina ne govori.

Dvije su međutim iznimke, ako se istina ne govori. Prva je sadržana u kan. 45.

Reskripti se obično izdavaju na molbu nečiju — ad instantiam; ali sveta Stolica može i vlastitom pobudom izdati reskript i njime podijeliti kakovu milost. Ugled svete Stolice iziskuje, da su takovi reskripti od veće moći. Zato se pomenu-tim kanonom ustanovljuje, da vrijede i onda, ako se prešućuje neka istina, koja bi se nužno morala izraziti. Ne vrijede pako, ako se lažno navodi krivi razlog. — Druga se iznimka nalazi u kan. 1054. Ondje se radi o dispencaciji od zapreka ženidbenih. Ove se po novom zakonu (can. 1042.) dijele u manje i veće. Manje jesu: rodbinstvo u trećem koljenu neizravne loze; tazbina u drugom koljenu neispravne loze; publica honestas u drugom koljenu; duhovno srodstvo; zločin preljuba s obećanjem ili pokušajem ženidbe makar i građanske samo. Sve ostale ženidbene zapreke jesu veće. Kad se od ovih »manjih« zapreka moli oprost, onda je reskript, kojim se podjeljuje taj oprost, vazda valjan, pa makar se prešutjela istina, koja se imala navesti, i makar se naveo lažno krivi razlog, pa bio on glavni i jedini. To su jamačno nove ustanove, kojih nije poznavalo dosadanje pravo. Razlog ovoj ustanovi, čini se, bit će ne da se nagradi laž i prevara, već jer tako zahtijeva bonum commune, naime da se ne sklapaju nevaljale ženidbe.

CAN. 41. In rescriptis quorum nullus est exsecutor, preces veritate nitantur oportet tempore quo rescriptum datum est; in ceteris tempore executionis.

Ako valjanost reskripta ovisi o istinitosti razlogâ, koji se navode, a ti razlozi su takove naravi, da su danas istiniti i postoje, a sutra već mogu ne postojati i dosljedno molba ne odgovara više istini, to je nužno ustanoviti, kada, kojim časom mora da postoji istinitost navedenih razloga. Dosljedno kano-nu 38. ustanovljuje se ovdje, da istina mora postojati u slučaju kad se reskript daje neposredno bez posrednog proveditelja, koji se zove eksekutor, u ono vrijeme kada se reskript izdaje (Sr. tumač kan. 38.); a kad je po srijedi eksekutor, onda istina mora postojati u vrijeme, kada eksekutor svoju zadaću izvršuje. Ono prvo su rescripta gratiae, a ovo drugo rescripta iustitiae.

CAN. 42. § 1. Reticentia veri seu subreptio in precibus non obstat, quominus rescriptum vim habeat ratumque sit, dummodo expressa fuerint, quae de stylo Curiae sunt ad validitatem exprimenda.

§ 2. Nec obstat expositio falsi seu obreptio, dummodo vel unica causa proposita vel ex pluribus propositis una saltem motiva vera sit.

§ 3. Vitium obreptionis vel subreptionis in una tantum parte rescripti aliam non infirmat, si una simul plures gratiae per rescriptum concedantur.

Kad se reskripti izdavaju, velika se važnost na to polaže, da se izdadu u propisanoj formi, koju određuje ili zakon ili običaj, koji vlada u pisarni, gdje se izdavaju, a taj se običaj zove *stylus curiae*. Što se unutrašnje forme tiče, zahtjeva se, da se u reskriptu prema molbi, koja je predana poglavaru, navede u kratko sadržaj i razlog molbe, kao i sama molba, što sve skupa čini ekspoziitivni dio reskripta. Nakon toga slijedi dispozitivni dio, u kojem poglavar izriče i ono što podjeljuje i uvjete, pod kojima podjeljuje, dotično dodaje klauzule, koje se ili mučke ili očito dodaju. A što se forme izvanjske tiče, zahtjeva se ponajprije da se spomene ime Pape, u čije se ime reskript izdaje, godina, mjesec i dan, te godina vladanja i mjesto, u kojem se izdaje. Prema tomu razumije se, da izostatak onoga,

što *stylus curiae* zahtijeva kao propisanu izvanjsku formu reskripta, n. pr. imena Pape, datuma, mjeseca čini reskript ništetnim i nevaljalim. Isto tako izostatak onoga, što se smatra nutarnjom formom, čini reskript nevaljanim; to su t. zv. *vitia intrinseca* ili *defectus substantiales* u ekspositivnom dijelu ili u dispozitivnom. U ova *vitia* ubrajaju se *subreptio* i *obreptio*. Samo je razlika, da li to dolazi od zlobe ili s neznanja molitelja. Po dosadašnjem pravu strože se je postupalo u tom pogledu (Vidi Wernz op. cit. n. 153.). Po novom pravu imademo danas slijedeće ustanove:

1. Ako je izvanjska propisana forma kako treba da bude, ne gleda se na to, da li je molitelj u molbi svojoj ispustio nešto, što je trebao navesti. I za to je reskript bez obzira na to, je li to reskript *gratia* e ili *iustitia* e, valjan, ma da se nalazi u njemu *vitium subreptionis*.

2. Reskript je i onda valjan, kad se nalazi u njemu *vitium obreptionis*, t. j. kada molitelj navodi nešto što ne stoji bez obzira na to, da li čini zlobno ili s neznanja, samo ako je jedini u molbi navedeni razlog istinit, ili ako ih je više, onda barem jedan glavni razlog treba da je istinit.

3. Ako se u jednom reskriptu zajedno više dijelova nalazi, t. j. ako se je na jednom više toga zamolilo i po reskriptu zadobilo, onda *vitium obreptionis* ili *subreptionis*, koji se nalazi u jednom dijelu reskripta, ne smeta drugomu dijelu. Jedan će dio biti ništetan poradi navedenog lažnog razloga, ali će za to drugi dio reskripta ostati na snazi. Jer *utile non debet per inutile vitiari*, kaže Reg. 27. *iuris in 6.*

CAN. 43. *Gratia ab una Sacra Congregatione vel Officio Romanae Curiae denegata invalide ab alia Sacra Congregatione vel Officio aut a loci Ordinario etsi potestatem habente conceditur sine assensu Sacrae Congregationis vel Officii, quacum vel quibuscum agi coeptum fuit, salvo iure S. Poenitentiariae pro foro interno.*

U ovom kanonu nalazi se stroža ustanova od dosadašnje. Sada znademo pod izvjesno, da ne samo ne smije nego ni ne može jedna oblast drugoj kvariti posao; da ne može jedna oblast podijeliti ono, što je druga već prije uskratila, po gotovo to ne može valjano da učini oblast niža n. pr. biskupska nad

papinskom. Ako je molitelj kod jedne kongregacije odbijen pa se obrati s istom molbom na drugu, ili na svoga biskupa, on je dužan spomenuti u svojoj molbi uskratu prve oblasti. Ako toga ne spomene, onda molbi manjka bitni dio, a to je istina, u ovom slučaju reticentia veri ili vitium subreptionis. I poradi toga reskript je ništetan i nevaljan. Ako molitelj spomene uskratu prve oblasti, onda će se druga oblast obratiti na prvu i zatražiti privolu njezinu. Dobiye li je, reskript će uslijediti, ne dobiye li je, reskript će izostati.

Izuzetak čini S. Poenitentiarum, kojoj je zadaća podjeljivati odrješenja, oprostite od zakonâ, zamjene zavjetâ, ukrjepljenje nevaljalih ženidaba, oprostite od restitucije itd., ali samo u savjesti i u ispovijedi — in foro interno extrasacram. et in foro sacramentali. Ona ne postupa sudbenim putem javno, već tajno, jer se većinom radi o tajni ispovjednog pečata. S toga ova oblast izravno podjeljuje milosti molitelju, za kojega i ne zna, a ne obraća se nikada na druge oblasti u svojem poslu.

CAN. 44. § 1. Nemo gratiam a proprio Ordinario denegatam ab alio Ordinario petat, nulla facta denegationis mentione; facta autem mentione Ordinarius gratiam ne concedat, nisi habitis a priore Ordinario denegationis rationibus.

§ 2. Gratia a Vicario generali denegata et postea, nulla facta huius denegationis mentione, ab Episcopo impetrata invalida est; gratia autem ab Episcopo denegata nequit valide, etiam facta denegationis mentione, a Vicario Generali non consentiente Episcopo impetrari.

Dosljedno pređašnjemu kanonu ne može ni jedna niža oblast drugoj nižoj oblasti kvariti posao. Za to ne može ni drugi biskup valjano nekomu podijeliti ono, što je prvi biskup istomu uskratio. Razlog je isti. Molitelj, koji je odbijen od svoga biskupa, obrati se s istom molbom na drugoga ne spomenuvši da je odbijen. To prešućenje istine, koju je trebao navesti, taj vitium subreptionis, čini reskript ništetnim. Drugi biskup zaveden je u bludnju, pa njegovo podjeljenje oprosta ili slične milosti po zakonu — de lege lata — ne valja. Ako li pak molitelj po istini navede, da je bio odbijen, to drugi biskup ne smije uslišati molbe, dok se ne obrati na prvoga biskupa i od njega ne dozna razloge, s kojih je molitelj odbijen. Kad to učini i dozna, radit će po svojoj razboritoj uvidavnosti.

Isto vrijedi, ako generalni vikar biskupov uskrati nešto molitelju, što njemu kasnije uspije izmamiti od biskupa zatajivši dakako vikarevu uskratu. Ako biskup prevaren podijeli molitelju što on moli, to podjeljenje je de lege lata nevaljalo, jer smeta vitium subreptionis. Ako li pak biskup molitelju uskrati molbu, a on se obrati poslije na njegovog vikara generalnog, to ovaj ne može da usliša molitelja, ma da je po istini spomenuo, da ga je biskup već odbio, osim ako biskup naknadno na to privoli.

CAN. 45. Cum rescriptis ad preces alicuius impetratis apponitur clausula: M o t u p r o p r i o, valent quidem ea, si in precibus reticeatur veritas alioquin necessario exprimenda, non tamen si falsa causa finalis eaque unica proponatur, salvo praescripto can. 1054.

Kad poglavar izdaje reskript sa klauzulom *motu proprio*, znak je, da ga nije toliko molitelj svojom molbom na to sklonuo koliko vlastita pobuda. Valja za to takav reskript, ma da je molitelj prešutio istinu, koju je bio dužan spomenuti. Ne smeta takovom reskriptu vitium subreptionis, ali mu smeta ipak vitium obreptionis, ako je naime u molbi naveden jedini glavni razlog, koji je lažan, koji ne postoji. Kakogod je zakonodavac u ovoj točki blaži i popustljiviji, to biva samo do stanovitih granica.

Iznimku čini i ovdje opet kanon 1054., o kojoj je već bilo govora kod kanona 40.

CAN. 46. Rescripta etiam motu proprio concessa personae de iure communi inhabili ad consequendam gratiam de qua agitur, itemque edita contra alicuius loci legitimam consuetudinem vel statutum peculiare, vel contra ius alteri iam quaesitum, non sustinentur, nisi expressa derogatoria clausula rescripto apponatur.

Reskripti, pa i oni koje je poglavar vlastitom pobudom izdao, ne vrijede: 1° ako se radi o takovoj osobi, koja je po opć. zakonu nesposobna da zadobije milost, o kojoj se radi (vidi can. 36); 2° ako je izdan protiv zakonitog običaja nekoga mjesta; 3° ili protiv partikularnog statuta (sr. Cap. 4. i 10., h. t. in Sext.); 4° ili protiv prava već stečenoga (sr. Cap. 2. 19. X. h. t.; cap. 1. Constit. I. 2. in Sext.). Ali i tu vrijedi iz-

nimka: ako se izrijekom u reskriptu postavi klauzula derogativna, kojom se ukida ne reskript već onaj običaj, statut ili pravo.

CAN. 47. Rescripta non fiunt irrita ob errorem in nomine personae cui vel a qua conceduntur, aut loci in quo ipsa moratur, aut rei de qua agitur, dummodo iudicio Ordinarii nulla sit de ipsa persona vel re dubitatio.

Reskripti mogu imati svojih mana. Ove mane mogu biti unutarnje i vanjske, bitne i nebitne. Prema ovom can. 47. nije bitna mana, ako se u reskript uvuče bludnja u imenu osobe, kojoj se reskript upravlja, ili bludnja u imenu osobe, koja reskript izdaje; ne smeta valjanosti reskripta ni bludnja o mjestu, u kojem dotična osoba boravi, ni bludnja u stvari, o kojoj se radi. Ali dvojbe ne smije biti niti o samoj osobi niti o stvari, nego tu treba da vlada potpuna izvjesnost, tko nešto moli i što netko moli. Da li postoji dvojba o osobi ili stvari, odlučuje biskup.

CAN. 48. § 1. Si contingat, ut de una eademque re duo rescripta inter se contraria impetrentur, peculiare in iis quae peculiariter exprimuntur praevalet generali.

§ 2. Si sint aequae peculiariora aut generaliora, prius tempore praevalet posteriori, nisi in altero fiat expressa mentio de priore, aut nisi prior impetrator dolo vel notabili negligentia suo rescripto usus non fuerit.

§ 3. Quod si eodem die fuerint concessa nec liqueat, uter prior impetraverit, utrumque irritum est et, si res ferat, rursus ad eum, qui rescripta dedit, recurrendum est.

Ako se kadgod dogodi, da se isprosjače dva reskripta o jednoj te istoj stvari, i to međusobno protivna reskripta, to naravski nije moguće da oba reskripta imadu vrijednost. Za takav slučaj valja se držati ovih pravila:

a) Ako je jedan reskript po sastavu i sadržini općenit, a drugi govori o stanovitoj posebnoj stvari, to onda vrijedi ovaj posebni.

b) Ako su pak oba općenita ili oba posebna, onda valja gledati, koji je prije izdan, pa prema tomu prijašnji ili stariji vrijedi, a kasniji ili mlađi ne vrijedi; osim ako se u posljednjem izričito spominje prijašnji, ili ako se ona osoba, koja si je prije izmolila reskript, nije tim reskriptom poslužila, bilo da je to

propustila učiniti sa zlobom ili velikom nemarnošću. U prvom slučaju kada se sam poglavar u kasnijem reskriptu poziva na prijašnji, odlučuje on svojom voljom za valjanost kasnijega, dok prijašnji derogira. U drugom slučaju ona zloba ili nemarnost urodile su tom kaznom, da im je reskript izgubio svoju moć.

c) Ako li su reskripti izdani isti dan, niti se može doznati, koji je od dvojice prije isprosió, onda se imade jedan i drugi smatrati ništetnim i valja iznovce molbu upraviti na onoga, koji je reskripte izdao, ako to uopće još ide — si res ferat. Po sadanjem pravu vrijedio je kao pravilo cap. 14. X. de rescriptis in Sexto.

CAN. 49. Rescripta intelligenda sunt secundum propriam verborum significationem et communem loquendi usum, nec debent ad casus alios praeter expressos extendi.

Prelazi zakonodavac na tumačenje reskripta. Tu vrijede u glavnom ista pravila kao i kod tumačenja zakona. Kao glavno i opće poznato pravilo iznosi eto can. 49., da se reskripti kao i zakoni imaju razumjeti onako, kako glase riječi, t. j. imade se gledati na pravo značenje riječi i na običajni način govora. Ne smije se predmijevati, da je zakonodavac rabio govornički ili pjesnički nakit i riječi u prenesenom značenju upotrebljavao.

Jednako se mora i to pred očima imati, da poglavar govori u reskriptu samo o dotičnom posebnom slučaju, pa se za to riječi reskripta ne smiju protezati i na druge slučajeve, makar i slični bili, koji nisu izričito u reskriptu navedeni.

CAN. 50. In dubio rescripta quae ad lites referuntur, vel iura aliis quaesita laedunt, vel adversantur legi in commodum privatorum, vel denique impetrata fuerunt ad beneficium ecclesiastici assecutionem, strictam interpretationem recipiunt, cetera omnia latam.

Ako li pak nastane dvojba u značenju riječi, onda treba dakako dotičnu ustanovu tumačiti ili blago ili strogo. Strogo se imadu tumačiti reskripti:

- a) ako se odnose na parnicu, na stvar parbeni; to su t. zv. rescripta iustitiae;
- b) ako vrijedaju tuđe pravo, koje su drugi stekli;
- c) ako se protive zakonu, koji je izdan za dobrobit privatnika; to su obične dispencacije;

d) ako su isprošana u svrhu da se zadobije nadarbina; to su rescripta de beneficiis, kojima se nekomu podjeljuje kanonikat ili prebenda.

Inače imade tumačenje reskripta biti blago.

CAN. Rescriptum Sedis Apostolicae, in quo nullus datur exsecutor, tunc tantum debet Ordinario impetrantis praesentari, cum id in eisdem litteris praecipitur, aut de rebus agitur publicis, aut comprobare conditiones quasdam oportet.

Ako sveta Stolica izdaje reskript neposredno, bez utjecaja kakova posrednika, ne treba taj reskript ni biskupu pokazati, jer to iziskuje ugled svete Stolice, u koje počiva vrhovna vlast. To su rescripta gratiae, koji redovno nemaju posrednika ili izvršitelja. Ali zato rescripta iustitiae valja da ga imadu. To su obični crkveni dostojanstvenici, dajbudi kanonici stolne crkve. Ove osobe dobivaju od zakonodavca jurisdikciju, da mogu kao delegati vrhovnoga suca postupati u kojoj parnici, ispitati stvar, istragu povesti, svjedoke preslušati, eventualno i dokrajčiti pravorjekom. Ona prva vrst reskripta ne pokazuje se biskupu.

Ali iznimka imade i to trostruka: a) ako se to u reskriptu nalaže, da se ima pokazati biskupu; b) ako se radi o javnim stvarima, za koje je duhovna oblast zainteresovana; c) ili ako valja ispitati neke uvjete i odobriti ih, prije nego li se reskripti stave u snagu. U ta tri slučaja valja da biskup znade za reskript i da mu se u tu svrhu pokaže.

CAN. 52. Rescripta, quorum praesentationi nullum est definitum tempus, possunt executori exhiberi quovis tempore, modo absit fraus et dolus.

Oni reskripti, koji imadu posrednika, ako za to nije ustanovljen nikakav rok, kada mu se imade pokazati reskript, može se to učiniti u koje mu drago vrijeme, samo neka ne bude pri tom ni himbe ni prevare. U ostalom u interesu je stranke, koja je dobila reskript, da ga što prije pokaže i zamoli provedbu.

CAN. 53. Rescripti exsecutor invalide munere suo fungitur, antequam litteras receperit earumque authenticitatem et integritatem recognoverit, nisi praevia earundem notitia ad eum fuerit auctoritate rescribentis transmissa.

Posrednik ne može se latiti svoga posla prije nego li dobije pismo u ruke i prije nego li se uvjeri o tom, da je pismo autentično i cijelovito, a ne možda podmetnuto i patvoreno ili radirano u bitnim djelovima. Ako se lati posla prije toga, sve što učini ništetno je. Ali ako ona osoba, koja je izdala reskript, njega obavijesti o tom, ili ga dade obavijestiti, tako te je on i prije nego li dobije pismo u svoje ruke, doznao za reskript i njegov sadržaj, onda se smije latiti svoga posla i prije.

CAN. 54. § 1. Si in rescripto committatur merum executionis ministerium, executio rescripti denegari non potest, nisi aut manifeste pateat rescriptum vitio subreptionis aut obreptionis nullum esse, aut in rescripto apponantur condiciones quas executori constet non esse impletas, aut qui rescriptum impetravit adeo, iudicio executoris, videatur indignus, ut aliorum offensionis futura sit gratiae concessio; quod ultimum si accidat, executor intermissa executione statim ea de re certiozem faciat rescribentem.

§ 2. Quod si in rescripto concessio gratiae executori committatur, ipsius est pro suo prudenti arbitrio et conscientia gratiam concedere vel denegare.

Kad poglavar odredi posrednika, koji imade provesti ono, što je u reskriptu naznačeno, onda to posredništvo može biti dvovrsno: ili je puko posredništvo, tako te posrednik nije slobodan u posredništvu, nego više manje mora da bude posrednik i mora da provede ono, što mu se u reskriptu nalaže da učini; ili se posredniku ostavlja na volju, da on prema svojoj uvidavnosti provede ono, što je poglavar u reskriptu označio, da učini, ako bude za shodno smatrao ili što slična. — Ako je prvi slučaj na redu, onda naravski posrednik ne može uskratiti provedbu reskripta, koja mu je naložena. Ali ipak i u ovim slučajevima može se provedba uskratiti:

a) ako je očito, da je reskript ništetan poradi lažnih navoda;

b) ako je posredniku poznato, da nisu ispunjeni uvjeti, koji se navode u reskriptu;

c) ako posrednik drži, da je nedostojan onaj, koji si je isprosio reskript, tako te bi nastala sablazan kod drugih, kad bi se dotičniku udijelila milost, o kojoj je u reskriptu govor.

Ako je ovo posljednje slučaj, onda posrednik mora da obustavi svoje posrednikovanje i treba da bezodvlačno o tom izvijesti početnika reskripta.

U drugoj vrsti posredništva valja da posrednik sam prema svojoj razboritosti i uvidavnosti i savijesti dotičnu milost molitelju ili dozvoli ili uskrati.

CAN. 55. Exsecutor procedere debet ad mandati normam et, nisi conditiones essentielles in litteris appositas impleverit ac substantialem procedendi formam servaverit, irrita est executio.

Posrednik ili proveditelj reskripta, koji nije slobodan, kada svoju dužnost čini, treba da to čini a d n o r m a m m a n d a t i t. j. imade se točno držati naputka, koji mu je izdan; osim toga mora da ispuni sve bitne uvjete, koji su u pismu označeni i mora da se drži bitne forme u postupku, jer inače posao mu je ništetan.

CAN. 56. Executio rescriptorum, quae forum externum respiciunt, scripto facienda est.

Kod provedbe reskripta, koji spadaju na vanjski, sudstveni forum, valja postupati pismeno.

CAN. 57. § 1. Rescriptorum exsecutor potest alium pro suo prudenti arbitrio sibi substituere, nisi substitutio prohibita fuerit, aut substituti persona praefinita.

§ 2. Si tamen fuerit electa industria personae, exsecutori non licet alteri committere nisi actus praeparatorios.

Proveditelj reskripta može taj posao obaviti ili sam, ili si postaviti drugu osobu kao zamjenika, ako to drži za shodno. Jedino, ako se u reskriptu ta substitucija zabranjuje, onda naravno mora proveditelj sam da obavi provedbu reskripta. Ako li se pak u samom reskriptu određuje i zamjenik, n. pr. nalaže se provedba biskupu ili njegovom vikaru, — i onda ne može proveditelj da si postavi drugu osobu kao zamjenika, jer mu je ta već određena po višoj oblasti.

Ipak ako bude odabrana koja osoba za izvršitelja reskripta poradi svoje sposobnosti, onda već ne će smjeti tražiti zamjenika i njemu povjeriti svoj posao, osim preparatornih čina.

CAN. 58. Rescripta quaelibet exsecutioni mandari possunt etiam ab exsecutoris successore in dignitate vel officio, nisi fuerit electa industria personae.

Ako proveditelj reskripta umre ili izgubi službu, nasljednik njegov u dostojanstvu ili službi može nastaviti posao i provadati svekolike reskripte, osim ako si je poglavar izabrao osobu za proveditelja ne poradi dostojanstva ili službe, već poradi osobne valjanosti i sposobnosti.

CAN. 59. § 1. Exsecutori fas est, si quoquo modo in rescriptorum exsecutione erraverit, iterum eadem exsecutioni mandare.

§ 2. Quod attinet ad taxas pro rescriptorum exsecutione servetur praescriptum can. 1507. § 1.

Vlast posrednika ili proveditelja reskripta ne gubi se, ako u provedbi svojoj bude u ma kakvoj bludnji; dapače imade vlast iste one reskripte opet provoditi i provoditi dati.

CAN. 60. § 1. Rescriptum per peculiarem Superioris actum revocatum perdurat usque dum revocatio ei, qui illud obtinuit, significetur.

§ 2. Per legem contrariam nulla rescripta revocantur, nisi aliud in ipsa lege caveatur, aut lex lata sit a Superiore ipsius rescribentis.

Reskripti jednoć izdani po naravi svojoj su vječni i neopozivi kao i zakoni. Ali opet mogu prestati i biti opozvani u pojedinim slučajevima. U § 1. ovoga kanona određuje se, da onaj reskript, koji je poglavar opozvao i to posebnim opozivom, ipak ostaje na snazi, sve dok ne bude opoziv dojavljen onoj osobi, koja ga je isprosila i zadobila. Istom kad ova osoba bude za taj opoziv doznala, prestat će ona milost ili odluka, koja je opozvana.

U § 2. ovoga kanona određuje se, da se reskripti ne mogu opozvati protivnim zakonom, jer zakon je općenito pravilo, a reskripti su posebne ustanove; generi per speciem derogatur, glasi Reg. 34. iuris in Sexto, a ne obratno. Dapače upravo zato se i mole oprost i povlastice, koje se dobivaju reskriptima, da se oslobodimo od obveze zakona. Ali opet zakonodavac imade tu vlast, da može, ako hoće t. j. ako smatra za potrebno i nužno, da općenitim kojim zakonom opozove

barem stanovitu vrst reskripta, ali to valja izričito da kaže u samom zakonu. Zato i glasi iznimka: *nisi aliud in ipsa lege caveatur*. Tako je n. pr. Papa Bonifac VIII. opozvao podjeljenja oprostâ, što ih je on sam i njegovi predšasnici podijelili, kako se vidi iz Cap. 15. De Rescriptis in VI°.

Isto tako može vrhovni poglavar ukinuti oproste i povlastice podijeljene od nižega od sebe. Pa to može učiniti i općenitim zakonom, ako to pronade za shodno.

CAN. 61. Per Apostolicae Sedis aut dioecesis vacationem nullum eiusdem Sedis Apostolicae aut Ordinarii rescriptum perimitur, nisi aliud ex additis clausulis appareat, aut rescriptum contineat potestatem alicui factam concedendi gratiam peculiaribus personis in eodem expressis, et res adhuc integra sit.

Prema naravi reskripata, koji su po sebi vječni i neopozivi, ne gube se ni smrću onoga, koji ih je podijelio. *Non cessant morte concedentis*. To isto određuje i ovaj 61. kanon, kako za papinske reskripte tako i za biskupske. Ali dvije su iznimke.

Prva iznimka može biti volja zakonodavčeva izrečena u samomu reskriptu. To obično biva clausulom. Takova clausula jest ova: *ad beneplacitum nostrum*, t. j. poglavar podjeljuje milost, oprost, povlasticu uz uvjet da to naređenje stoji do volje poglavarove. A ta volja ili *beneplacitum* može samo tako dugo trajati, dok živi dotična osoba. Kada dakle umre, prestane s njom i njezina volja i ono naređenje svezano sa voljom njegovom. Druge clausule mogu biti ove: *quoad vivimus, usque ad dies vitae nostrae valitura* i t. d.

Druga iznimka je u slučaju *gratiae factae re adhuc integra*. Taj se slučaj opisuje u kanonu. Ako je poglavar u reskriptu nekoj osobi n. pr. vikaru generalnom podijelio vlast, da ova osoba može u ime njegovo davati oproste n. pr. od ženidbenih zapreka osobama ne kojima bilo, već koje su u reskriptu navedene, a dotična osoba (generalni vikar) nije još počela služiti se tom vlasti, te ga je vijest o smrti poglavarevoj prerano zatekla. Tako podijeljena vlast smatra se izginulom. Ali da je dotična osoba (generalni vikar) barem počela služiti sa onom vlasti dobivenom, a po gotovu

da se je već njom služila kroz neko vrijeme, onda se takova vlast zove doduše *gratia facta*, ali res nije više integra, nego načeta, i tada se ne smatra izginulom poradi smrti poglavarove, koji ju je podijelio. Sr. Cap. 30. X. I. 29.

CAN. 62. Si rescriptum contineat non simplicem gratiam sed privilegium, vel dispensationem, serventur insuper praescripta canonum qui sequantur.

Reskripti, kako rekosmo na početku, mogu sadržavati najraznovrsnije odluke i sudačke pravorijeke i milosti i oprost i povlastice. Što je dosada rečeno, vrijedi za sve reskripte, a za one, kojima se podjeljuje povlastica — *privilegium* — ili oprost od zakona — *dispensatio* — vrijede osim toga još i drugi posebni propisi, koji se navode u slijedeća dva poglavlja ili titula: *de privilegiis*, i *de dispensationibus*.

Kratak tumač V. poglavlja „*de praeparatione remota ad ministerium praedicationis*“ uputâ S. Congregationis Consistorialis ad 20. Juna 1917.

IV. »Normae« govore (br. 36.) »Studebunt item Ordinarii. ut juvenes instituantur de actione et pronunciatione in concionibus servandis, ut eam deinde gravitatem, simplicitatem et concinnitatem praeseferant, quae nihil histrionem sapiat, sed verbo Dei conveniat, probetque concionantem pro animi persuasione et ex corde loqui sublimemque spectare finem, qui ministerio suo est praestitus.

25. »Normae« ovdje govore o drugim dvjema dijelima govora naimde de »*elocutione*« i »*actione*«, kao što su prije govorili de »*Inventione*« i »*dispositione*«. Ono što se začme u pameti znati iskazati kako treba, i to iskazivanje znati popratiti dostojanstvenim kretnjama tijela, koje donekle popunjuju i pojačavaju riječ, ne spada na nutarnji dio govora, stoga nije toliko ni interesantno, koliko je interesantna »*Inventio*« i »*dispositio*«, alj imadu i ove čestisvoga interesa. Može biti jedan govor veličanstveno izumljen, ne bude li prikazan, kako treba, svoga efekta ili ne će postići onoliko, koliko bi mogao. Kao što može biti jedna drama krasna, ali ako